Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2010 жыл 20-чы июль, геуюрге кюн.
№ 138 (18479)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Магъаналы тема

Къырал Думаны Председатели Борис Грызлов:

Сабийлени солууларын къурауну къырал стратегиясын жарашдырыргъа

Жай-школ каникулланы кезиуюдю,сабийлени солугъан заманлары. Жарсыугъа, арт ыйыкълада ала солугъан жерледен аман хапарла келип тургъандыла. Ейск шахарны къатында «Азов» сабий лагерьде, къыралны башха регионларында да бушуулу ишле болдула. Аны себепли къоркъуусузлукъну кючлендирмей жарарыкъ тюйюлдю, бу магъаналы иш ючюн жууаплы болгъанладан бютюн къаты сураргъа керекди деп, сёзню шарт салыргъа тюшдю.

«Сабий жайны» жарымы барды алыкъа. Алай эсе уа, болгъан ишледен хыйсап этилмесе, кемчиликле кетерилмеселе, бушуулу ишле энтта да болургъа боллукъдула. Сабийлени солууларын къурауну жангы, бютюн сейирлик,аланы билимлерин ёсдюрлюк,саулукъларын кючлендирлик, бек башы уа-жашауларын къоркъуусуз, ата-аналарын а ырахатлы этерик амалларын табаргъа керекди.

Бусагъатда уа не зат этиледи? Аны юсюнденди Къырал Думаны Председатели Борис Грызлов бла ушагъыбыз.

- Борис Вячеславович, биринчи сорууум «Азов» лагерьде болгъан бушуулу ишден сора не мадарла этилгенлерини юсюнденди.

- Бек алгъа биз ёлгенлеге уллу бушуу этгенибизни юсюнден айтыргъа сюеме. Следствие аны сылтауларыны, терс болгъанланы юслеринден да ал оюмларын билдиргенди. Президент а шёндюден окъуна Федерацияны битеу субъектлеринде да профилактика мадарла бардырыргъа буйрукъ бергенди, ол борчну магъаналылыгъын энчи чертип. Сабийле солугъан жерледе уллу тинтиуле бара турадыла. Бушуу ишле энди болмаз ючюн, битеу кемчиликлени ачыкъларгъа керек боллукъду.

Къырал Думаны депутатлары ол ишге тири къатышадыла, кеслерини оюмларын туура этерге хазырлана турадыла. Аланы араларында законодательствогъа тюрлениуле кийирирге керекди дегенле да бардыла. Аланы айтханлары эксперт советде, артда уа Къырал Думада да сюзюллюкдюле. Кеслерини башламчылыкъларын башха къырал власть органла, Сабийни эркинликлери жаны бла уполномоченный да хазырлагъанларын билеме.

Айхай да, бусагъатда регион властьла, сабий лагерьледе ишлегенле да битеу эслерин къоркъуусузлукъгъа бургъандыла. Аны ангыларгъа да боллукъду. Бизни борчубуз - энди ол ишлери эки-юч ыйыкъдан селейип къалмазча этиудю.

- 2010 жылда сабийлени солууларын къурауну эмда ахча бла жалчытыуну полномочиялары Федерацияны субъектлерине берилгендиле. Регионла ол борчларын толтураламыдыла?

- Бирле бу жумушну тынгылы тамамлайдыла. Башхала уа, сёз ючюн, Коми,Татарстан, Ленинград, Омск, Астрахань,Челябинск областьлада сабийлени солууларына ахча башха заманладан эсе аз бёлюннгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Тау элле

«Умутла - кёп, онгла-аз»

Хушто-Сырт узакъ-тау эллерибизден бириди. Жарсыугъа, аны юсюнден газетибизни бетлеринде алай кёп жазылмайды. Алгъаракъда биз бу элни администрациясыны башчысы Гыжгыланы Ескандер бла анда жамауатны жашау - турмушуну юсюнден ушакъ этгенбиз. Бюгюн сизни аны бла шагъырейлендиребиз.

- Ескандер, бюгюнлюкде Хушто-Сырт элни жарсытхан къаллай проблемала бардыла?

- Хушто-Сыртда, башха жерледеча, жарсыула аз тюйюлдюле. Аладан бек магъаналысы эм эрттеден бери айтылып тургъан проблема элни инфраструктурасы бла байламлыды. Сёз ючюн, администрацияны мекямын ишлетирге деп беш-алты жылдан бери кюрешип келгенбиз. Былтыр, ол муратыбыз толуп, аны эм эл клубну юйлерини проектлерин да жарашдыргъанлай, битеудуния экономика къытлыкъ бла байламлы ол жумушланы тохтатыргъа тюшгенди.

- Бюгюнлюкде элни жаш тёлюсюню ненча проценти ишлейди? Ишсиз тургъанланы саны уа къаллай бирге жетеди?

- Элде жашагъанланы саны битеу да 700-ден артыкъды. Аладан 350 чакълысы ишлерге жарагъан адамладыла. 110 адам районда халкъны иш бла жалчытыу арада эсепде турадыла. Аладан 18-30-жыллыкъла 12 процентни тутадыла. Ишчи жерле болмагъанлары себепли кёпле шахаргъа кетип барадыла. Жарсыугъа, ол проблема жаланда бизни элде тюйюлдю.

- Сабийлени бла жаш адамланы орамдан, ичгичиликден бла наркотикледен тыярча къаллай амалла этиледиле? Спорт секцияла, тюрлю-тюрлю кружокла ишлеймидиле? Жокъ эселе, аланы ачыуну къайгъысы этилемиди?

- Жаш тёлюню тюз жолгъа салыу -бизни ишибизде бек магъаналы борчладан бириди. Ол жаны бла кёп жумушла тамамлайбыз. Администрациябызда жаш тёлюню ишлери бла кюрешген специалистибиз Тохаланы Кямал дин организацияны эм ветеранла советини таматалары бла бирге айгъа бир кере элибизни жаш адамлары бла тюбешиуле бардырады. Аллай жыйылыуланы кезиулеринде ала тапсыз жолгъа турмазча амалла сюзюледиле.

Алай биз эталмай тургъан бир иш барды. Элде бир тюрлю спорт секция ишлемейди. Футбол, воллейбол ойнарча майданла да жокъдула. Аланы ишлетиуню планнга кийирип, район администрацияны башчысына да чыкъгъан эдик. Ишлетирге сёз берген эди. Правительство да ол жумушха ахча бёлген эди. Алай алыкъа биз кёрген а жокъду.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Кавказ - 2010

Тамблагъы кюнню сагъышын эте

Бизни газет билдире тургъанды, «Единая Россия» партия къурап, Нальчикде 18-чи июльда «Кавказ-2020» деген ат бла жаш тёлюню Битеуроссей форуму ачыллыгъын. Ыйых кюн Россейни битеу регионларындан ары делегатла келгендиле. Къонакъланы саны 900 адамгъа жетгенди, делегацияла дагъыда келгенлей турадыла. Ала Долинскдеги 4-чю кёлню жанында орналгъан чатырлада тохтагъандыла.

Ол ингирде окъуна алада къонакъда Къабарты-Малкъарны Правительствосуну Председатели Александр Меркулов, Президентни Администрациясыны таматасыны къуллугъун толтургъан Владимир Жамборов эм РФ-ни Къырал Думасыны депутаты Адальби Шхагошев болгъандыла.

Бу уллу форумну пресс-центрини таматасы Вячеслава Иванова айтханнга кёре, ала жаш тёлю тургъан лагерьни бек жаратхандыла. Шхагошев а: «Быллай жерде мен да сюйюп жашау этерик эдим», - дегенди. Ол республиканы таматалары «Кавказ - 2020» деген форумгъа тынгылы хазырланнганларын, Президент а муратына жетгенин билдиргенди. Дагъыда депутат жаш адамла бизге жангы проектле бла келгенлерин, мында уа республикада жашагъанланы адеттёрелери, культуралары бла танышыргъа онглары болгъанын да айтханды. Адальби Шхагошев бу форум жыл сайын бардырылыргъа боллугъун да ачыкъ этгенди.

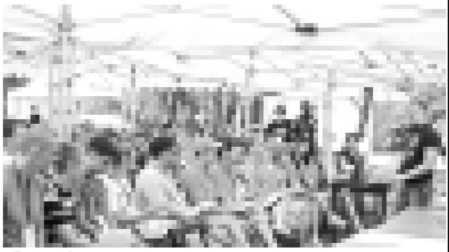

Тренинг баргъан кезиу.

Регионладан келген къонакъла да табийгъатыбызны ариулугъун, жангы шуёхла табаргъа онг чыкъгъанын, мында лагъа эс бурургъа кереклисине да юйретедиле мында жаш тёлюню.

Саратов областьны «Молодая гвардиясыны» таматасы, тренингледен бирин бардыргъан Владимир Труман, Кавказ кеси да кёп халкълы, кёп тилли болгъанын чертип, бери Сибирьден, Узакъ Востокдан, башха жерледен келгенле да мында бир бирлерин танысала, аралары жууукъ боллугъун айтханды.

кёп затха юйренирге боллугъун да белгилейдиле.

Шимал Кавказда быллай форум биринчи кере бардырылады. Делегатла социальный жаны бла проектлерини санында Шимал Кавказны къалай тюрлю айнырына да эс бурлукъдула. Ала жашагъан лагерьни бир мингнге жууукъ адам сакълайды. Кече-кюн да, видео бла къарап, низамны бузгъанланы, тышындан келгенлени да кёрюп турадыла.

19-чу июльда форумну делегатлары, къауумлагъа юлешинип, тренингле бардыргъандыла. «Единая Россияны», партияны «Молодая гвардия» бёлюмю юч жерде ишлегенди. Аланы хар бирини кесини энчи темасы бар эди. Мында хар кюнден тренингле бир темагъа аталлыкъдыла. Биринчи кюн ол «Групповое исследование» эм «Работа в команде и лидерство» деп эдиле.

«Молодая гвардия» «Единая Россияны» гитче къарындашы болгъаны себепли мында билимлерин, сынауларын ёсдюргенле, бир къауум жылдан таматаланы жерлерин аллыкъдыла. Бу проектлени бардыргъан, программаланы координатору Максим Шмакотин былай жыйылыулада жаш парламентарийлени, политиклени хазырлайдыла, дегенди. Форумну ишине къатышхан белгили депутатла кеслерини сынауларын аямай, жашланы, къызланы аны бла шагъырей этедиле. Хар партия, президентге претендент да алгъа айырыуладан ётедиле. Аланы бардыра, не затъ къайсы партия да кесини членлерине таянып ишлейди. Жаш тёлюню да ол ызгъа юйрете, «Молодая гвардия» кесини делегатларын къауумлагъа юлешгенди. Тренингни кезиуюнде ала социология соруу эте билгенлерин, бюгюннгю жашауда проблемаланы юслеринден соруула берип, алагъа жууапла алгъандан сора итогларын чыгъарыргъа да юйреннгендиле.

Сорулгъанла «Молодая гвардиягъа» не мурат бла киргенлерин, андан не сылтау бла кетерге боллукъларын, аны ишинде нени тюрлендирирге сюйгенлерин да айтхандыла. Хар къауум форумну таматалары салгъан, кеслери къошхан юч соруугъа да жууапланы жазгъандыла. Кёпле «Молодая гвардиягъа» жангы членлени чакъыргъанны, миллет культураланы жууукълашдырыуну, тюз агитация этиуню хайырлыгъа санагъандыла. Келир заманнга къарагъанла да бар эдиле. Соруулагъа жууап бергенле сабий садланы ишлеуню, туризмни, жаш тёлю политиканы айнырына эс бургъан тюздю, дегендиле.

Алайды да, жаш тёлю политикагъа, тамблагъы кюннге сансыз болмагъанын да кёргюзтгенди. «Кавказ-2020» форумда дагъыда Жаш тёлюню федеральный собраниясыны бла «Наши» къауумну тренинглери да бардырылгъандыла.

Бери келген делегатлагъа 19-чу июльда Москвадан къонакъла келликдиле. Ингирде сагъат тогъузда уа форум байрам халда ачыллыкъды.

САРАККУЛАНЫ Асият.
Суратланы **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

Жай каникулла

Школчула бош турмайдыла

Элледе жашагъанланы шёндю бек жууаплы кезиулериди – мирзеулюк битимлени оруу, келир къышха мал ашла хазырлау къыстау барадыла. Жер-жерледе тахта кёгетлени, эртте жетиучю жемишлени жыйыу да кенг жайыла барады. Болжалгъа салынмай тамамланырыкъ жумушла дагъыда аз тюйюлдюле.

Быллай жууаплы кезиуде элли товар чыгъарыучулагъа болушууну Чегем муниципальный районну адамланы иш бла жалчытыучу арасыны гитче коллективи кесини сыйлы борчуна санайды. Ол быйыл да тёресине кертичилей къалады. Араны келечилери жай каникулланы кезиуюнде сабийле бош турмаз, керексиз осал ишлеге къатышмаз ючюн, билим берген учреждениялa бла алгъадан келишимле этгендиле. Алагъа кёре 14-ден 18-ге дери жыл санда болгъан жашла бла къызла элли товар чыгъарыучулагъа болушургъа керекдиле.

Муниципальный районну администрациясыны пресс-службасындан билдиргенлерине кёре, школчуланы биринчи къауму, ол санда Чегем шахарны 1-чи эм 2-чи номерли орта школларыны эм Нартан элдеги 5-чи номерли школ-интернатны жашлары бла къызлары, жайны биринчи айында боюнларына салыннган борчланы жетишимли толтургъандыла.

Билим берген учреждениялaны окъуучуларындан къуралгъан экинчи къауумла бу кюнледе элли уруннганлагъа ёсдюрген тахта кёгетлерини тирликлерин кезиуюнде эм къоранчсыз жыйып бошаргъа болуша турадыла.

Келишимледе кёргюзтюлгенине кёре, школчула кюннге эки сагъат ишлерге борчлудула эм айгъа кёп къалмай экишер минг сом хакъ аллыкъдыла. Ол а келир окъуу жылгъа хазырланыуда юйюр бюджетге сезилирча болушлукъду.

Бизни корр.

Къыргъызстандан хапар

Жашау орунуна келеди

Бюгюнлюкде Къыргъызстанда бола тургъан ишлеге жарсымагъан бир таулу юйюр къалмагъанды. Нек дегенде ол къырал абадан тёлюбюзню жашауну бир кесегиди, анда жашагъанла, туугъанла да аз тюйюлдюле бизни миллетде.

Ата журтларына къайтмай къалгъан жерлешлерибизге ол къазауатда хата жетмей къалгъан болурму деген соруула кёплени тынгысыз этедиле. Биз Къыргъызда малкъар халкъны диаспорасыны башчысы Жаболаны Ахматха, телефон бла сёлешип, анда болумланы юслеринден хапар соргъанбыз.

- Жашау акъырын-акъырын кеси ызына келе башлагъанды. Къыралны къыбыла жанына Къыргъызда намысланы жюрюген адамла барып, къарындаш халкъланы жарашдырыргъа кюрешедиле.

Бизни миллетни юсюнден айтханда, Аллахха шукур, битеу ол затла бизге жетмегендиле, алай жарсыгъан а бек этгенбиз. Биз, абадан тёлю, халкъыбыз жашагъан жерлеге барып, бютюнда студентлерибизге къаугъала бошалгъынчы юйлеринден чыкъмазларын тилегенбиз.

Диаспорабыз, Къыргъызда жашагъан башха миллетлеча, юйсюз-жерсиз къалгъанлагъа къолубуздан келгенича болушургъа кюрешгенбиз, ахча, юс кийимле, аш-азыкъ продуктла жыйгъанбыз, - дегенди.

Андан сора да, биз жерлешибиз Мисирланы Солтаннга да сёлешгенбиз. Аны да айтханына кёре, бизни миллетибизни келечилери ол къаугъалы ишлеге къатышмагъандыла. Алай жюрекге къоркъуу тюшген эди. Болсада, онгларына кёре, къыйынлыкъгъа тюшгенлеге болушлукъ этгендиле.

Басмагъа **МАХИЙЛАНЫ Азиза** хазырлагъанды.

Жангылыкъла

Конкурс-къарау

Бек иги билим бериу учреждение сайланады

Прохладныйде билим бериу учрежденияладан бек игисин сайлар муратда жыл сайын 20-чы июньдан башлап 10-чу августха дери конкурс-къарау бардырылады. Бу кюнледе школланы,сабий садланы эмда къошакъ билим берген учреждениялaны ишлерине къарала турады. Аланы ырысхы-техника онгларына, билим бериу, юйретиу,классдан тышындагъы ишлери хайырлы болгъанларына бла къалгъанларына, школну тийресинде халгъа, сабийле спорт бла кюреширча,ойнарча майданчыкълагъа багъа бериледи.

Билим бериу учреждениялaны акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла комиссияла бла бирге ишлеулери къалай къуралгъанына,къыйын къылыкълы сабийле бла классдан тышында къаллай иш бардырылгъанына,ала кружоклагъа бла секциялагъа къалай жюрюгенлерине энчи эс бурулады. Комиссияны членлери дагъыда къолайсыз юйюрледен школгъа эмда классдан тышындагъы дерслеге къаллай бир сабий жюрюгенин билирге сюедиле.

Конкурсда хорлагъаннга диплом бла кёчюучю кубок эмда 50 минг сом берилликдиле. Саугъалау билим бериуде ишлегенлени август кенгешлеринде бардырыллыкъды.

Людмила ПАНФИЛЕНКО.
Прохладный шахарны администрациясыны пресс-службасы.

Къайгъырыу

Орамланы ремонтуна – субсидияла

Къабарты-Малкъарны Правительствосуну юсюбюздеги жылны 30-чу июнюндан Бегими бла республикалы бюджетден жолланы бла орамланы ремонтларына Бахсан районнга беш миллион сом ёлчемде субсидияла бёлюннгендиле. Аны юсюнден бизге Бахсан районну администрациясыны пресс-службасындан Залина Шомахова билдиргенди.

Болушлукъ ахчаны къалай хайырланыллыгъы да белгили этилгенди. Ол ырысхыгъа Атажукин элде орналгъан больницагъа элтген 900-метрлик жолгъа, Кишпек, Куба-Таба, Псыхурей элледе къабырлагъа, Заюковода битеулю билим берген биринчи номерли орта школгъа, Жанхотия элде уа сабий садха баргъан жоллагъа бла орамлагъа ремонт этерге мурат барды.

Бизни корр.

Спартакиада

Кеслери юлгю кёргюзте

«Саулукълу жашау этиу» деген ат бла Тырнауузда Элбрус районну жер-жерли администрацияларыны ишчилерини спартакиадасы бардырылгъанды. Анга Кёнделен, Лашкута, Бедик эм Быллым эллени келечилери биригип «Таулу» деген команданы санында къатышхандыла. Элбрусчула бла огъары бахсанчыла «Элбрус», Тырнауузну эм район администрацияны ишчилери да бирер команда къурап эришгендиле.

Ала къарыуларын спортну беш тюрлюсюнде сынагъандыла – волейболдан, шахматладан, бильярддан, теннисден эм гитче футболдан. Командаланы араларында «Тырнауз» айырмалы болгъанды. Аны келечилери шахматлада тёрт партияда хорлагъандыла, теннисде усталыкъларын кёргюзтгендиле эм гитче футболда да ала бла эришгенлени артда къойгъандыла.

Алай бла биринчи жерни эм бирден бирге ётген кубокну шахар администрацияны келечилери алгъандыла. Экинчи жерге «Таулу» тийишли болгъанды. Район администрацияны командасы уа ючюнчю жерге чыкъгъанды.

Элбрус районну администрациясыны башчысы Сотталаны Къурман бу ишни уллу магъанасы болгъанын чертгенди. Къуллукъчуланы районну спорт жашаууна тири къатышыулары саулукълу жашау этиуню айнытыуда тийишли юлгю болгъанды.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус муниципальный районну администрациясыны пресс-службасы.

Аманлыкъчылыкъ

Киши да ачымагъанды

Урван районну Нарткъала шахарында район милицияны мекямына гранатомётдан бла автоматладан от ачылгъанды. Алайда ачыгъан,ёлген да болмагъанды. Аны юсюнден ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине тюнене РФ-ни Прокуратурасыны Следствие комитетини Къабарты-Малкъар Республикада Следствие управлениясында билдиргендиле.

- Ыйых кюн 23 сагъат 45 минут бола Урван районну ич ишлерини бёлюмюню мекямына белгисиз къауум РПГ гранатомётдан бла 5,45 эмда 7,62 мм калибрлик автомат сауутладан жюз кере чакълы бир атдыргъандыла, - деп билдиргенди Следствие управленияны келечиси. РФ-ни Уголовный кодексини «Право низамны сакълаучу органланы жашауларына къоркъуу салыу» эмда «Сауутланы законсуз жюрютюу» деген статьяларына кёре уголовный ишле ачылгъандыла.

Эсгертиу

«Заманнга» жазылыргъа энтта онг барды

Хурметли жамауат!

Бир тюрлю сылтау бла сиз 2010 жылны экинчи жарымына «Заманнга» жазылалмай къалгъан эсегиз, халны тюзетирге онг барды. Жазылыуну 25-чи июльгъа дери жарашдырсагъыз, ана тилибизде чыкъгъан газетни август айдан алып башларыкъсыз. Жазылыуну багъасы 5 айгъа 296сом 75 капекди.

Бизни индексибиз -51532

Жаш тёлю тюз жолдан ажашмаз ючюн — 2 бет

Алыкъа фахмусу, къарыуу да таркъаймагъандыла — 3 бет

Журтуна термилиу — 3 бет

Асыллыкъны эмда аманлыкъны шагъатлары — 4 бет

Сабийлени солууларын къурауну къырал стратегиясын жарашдырыргъа

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

- Алай эсе уа, быйыл лагерьледе солурукъла да азайырыкъдыла?

- Энди алай айтып къояргъа да жарамаз. Саулукъ сакълауну эмда социальный айнытыуну министерствосуну шартларына кёре, сабий лагерьледе бир сезоннга 7,5 миллион сабий солургъа боллукъду. Роспотребнадзор билдиргеннге кёре уа, алты миллиондан асламы солурукъду. Ол а былтырдан эсе жарым миллионнга кёпдю.

Алай ол школлада ачылгъан кюндюзгю лагерьлени хайырындан боллукъду. Ала уа шахардан тышындагъы лагерьлеге тенг бир заманда да болаллыкъ тюйюлдюле. Алада солугъанны да тынгылыгъа санаргъа жарарыкъ тюйюлдю.

Шахардан тышындагъы лагерьлени асламысы совет заманлада окъуна ишленнгендиле. Аланы кёп жылланы ичинде хайырланып тургъандыла, жангыртыу мадарла уа ахыры бла да этилмегендиле. Ёмюрлюк зат а жокъду. Бир ауукъ замандан аладан кёплери тозурагъандыла. Барысын да бир жолгъа аягъы юсюне салыр амал а жокъ.

Аны себепли лагерьле жабылгъандыла. Токъсанынчы жыллада солуу лагерьлени жарымындан асламын тас этген эдик. Озгъан беш жылны ичинде окъуна сабийлени саулукъларын кючлендирген лагерьле 61 мингден 58 мингнге азайгъандыла. Аланы кёбюсюн, сабий садланыча, не сатхандыла, неда бир башха ишде хайырланнгандыла. Бирлери уа асыры тозурагъандан бир затха жарамай къалгъандыла.

- Сиз акъыл этгенден, бу ханы къалай бла игилендирирге боллукъду?

- Бюгюнлюкде бек башы- сабий лагерьлени санын сакълауду, уллу ахча,къарыу-кюч да къоратылгъан ырысхыбызны тас этмеудю. Правительство бла прокуратура бу ишни къолгъа алгъандыла. Сатылгъан,башха жумушлада хайырланылгъан лагерьле тинтиле турадыла. Правительство сабийлени солууларын къурау, ол санда физкультураны, спортну,культураны,билимни да ёсдюрюрге себеплик этген туризмни айнытыу жаны бла амалларын хазырлай турады. Дагъыда аш бла жалчытыугъа сурамны кючлендирирге белгиленеди.

Сабийни эркинликлерини баш гарантияларыны юсюнден законда сабийлени солургъа,саулукъларын кючлендирирге эркинликлерин къоруулаугъа сау статья аталыпды. Закон Федерацияны субъектлерини къырал власть органларын эмда жер-жерли самоуправлениены органларын полномочияларыны чеклеринде сабийлени солургъа эмда саулукъларын кючлендирирге эркинликлерин жалчытыргъа, тийишли учрежденияланы сакъларгъа эм айнытыргъа борчлу этеди. Къырал Дума сабий лагерьлени статусларын сюзерге, аланы башха тюрлю учреждениялагъа бурургъа закон бла эркин этмеуню юсюнден вопросха къараргъа хазырды.

Алай лагерьле тизмеге тюшер ючюн угъай, алада, керти окъуна, сабийле тынгылы солур ючюн къуралгъанларын ангыларгъа керекди. Жарсыугъа, бюгюнлюкде аланы саулукъну кючлендириу, юйретиу магъаналары да тюше барадыла. Аны себепли лагерьлени санларын сакълау бла чекленип къалыргъа жарарыкъ тюйюлдю. Бек башы-алада солуу амалланы игилендириудю,къоркъуусузлукъну кючлендириудю. Аны ючюн а ырысхы-техника база тынгылы болургъа керекди. Эштада, комплекс амалла керек боллукъ болурла. Мен акъыл этгенден, Россейде сабийлени солууларын къураууну, бу ишни айнытыуну шёндюгю заманнга келишген стратегиясын жарашдырмай жарарыкъ тюйюлдю.

- Ахча къоранчла этмей сабийлени солууларын игилендирир амал а бармыды?

- Айхай да, ахча да керекди. Алай аны бла хар зат тамамланып къалса уа... Кёп къоранчла бла уллу ремонт этерге, тёгерекге гюлле да салыргъа боллукъду, алай сабийле уа лагерьде асыры эрикгенден турургъа сюймейдиле. Иш башха тюрлю къуралгъан жерде уа сабийле кетер кезиулери къалай жетгенлерин да билмей къаладыла.

Къоркъуусузлукъну жалчытыу да ахчагъа кёре болмагъанын быйылгъы жай да кёргюздю. Оноучуладан,вожатыйледен, юйретиучеледен да кёп зат къалады. Федеральный ара кеси аллына бу борчну тамамлаяллыкъ тюйюлдю, аны жер-жерледе толтурургъа тийишлиди эмда керекди.

Документле

Сабийлеге болушлукъгъа битеуреспубликалы субботник бардырыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну БЕГИМИ

2010 жылда 15-чи июльда №149-ПП

Республиканы битеулю билим берген школларыны къолайсыз эм кёп сабийли юйюрледен окъуучуларына жангы 2010-2011 окъуу жылны аллында социальный болушлукъ этер муратда Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу **бегим этеди**:

1.Къабарты-Малкъар Республиканы Профессионал союзларыны организацияларыны биригиуюню эмда урунуу коллективлени 2010 жылда 24-чю июльда сабийлеге болушлукъгъа битеуреспубликалы субботник бардырыуну юсюнден башламчылыкъларын къабыл кёрюрге.

2.Сабийлеге болушлукъгъа битеуреспубликалы субботникге хазырланыу эмда аны бардырыу жаны бла къурау комитетни тизмеси бу бегимге къошулгъан къауумун къабыл кёрюрге.

3.Къабарты-Малкъар Республиканы къырал власть органларына, республиканы муниципальный районларыны бла шахар округларыны жер-жерли администрацияларына, иеликни хар тюрлю формасына кёре ишлеген учреждениялагъа,предприятиялагъа бла организациялагъа сабийлеге болушлукъгъа битеуреспубликалы субботникге къатышыргъа эмда биркюнлюк иш хакъларын аны фондуна ётдюрюрге тийишли болгъанларын билдирирге.

4.Республиканы муниципальный районларыны бла шахар округларыны жер-жерли администрациялары былай этерге тийишлидиле:

сабийлеге болушлукъгъа бардырыллыкъ битеуреспубликалы субботникден тюшген ахчаны муниципальный районланы бла шахар округланы бюджетлерине 803 1 17 05 040 04 000 180 код бла «Шахар округланы бюджетлерини налогдан тышындагъы файдалары» деген статьсына кёре эмда 803 1 17 05050 05 0000 180 код бла «Муниципальный районланы бюджетлерини налогдан тышындагъы файдалары» деген статьясына кёре 40101810100000010017 «Федеральный казначействону органлары Россей Федерацияны бюджетлерине сабийлери болгъан юйюрлеге болушлукъ этер ючюн юлешген файдала» деген счётха ётдюрюрге;

билим бериуню эм социальный айнытыуну органлары бла бирге ёксюз къалгъан, ата-аналары къарамай къойгъан, сакъат болгъан, кёп сабийли юйюрледен школчуланы тизмесин хазырларгъа;

2010 жылда 1-чи сентябрьге дери сабийлеге болушлукъгъа деп бардырылгъан битеуреспубликалы субботникден тюшген ахчаны республиканы муниципальный районларыны бла шахар округларыны жер-жерли администрациялары къабыл кёрген тизмелеге кёре хар сабийге 1 минг сом жетерча алай юлеширге.

5.Къабарты-Малкъар Республиканы информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эмда жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосу (Б.С.Паштов) сабийлеге болушлукъгъа битеуреспубликалы субботникге хазырланыу къалай баргъаныны эмда ол къалай бардырылгъаныны юсюнден асламлы информацияны органларында халкъгъа хапар билдирилип турурун, аны итоглары басмаланырларын жалчытыргъа борчлу этиледи.

6.Бу бегим къалай толтуруллугъуна контроль этиу Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини заместители М.Р.Дышекованы бойнуна салынады.

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини къуллугъун толтургъан М.ТХАЗАПЛИЖЕВ

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну 2010 жылда 15-чи июльда чыгъарылгъан 149-ПП номерли бегими бла къабыл кёрюлгенди

Сабийлеге болушлукъгъа битеуреспубликалы субботникге хазырланыу эмда аны бардырыу жаны бла къурау комитетни КЪАУУМУ

Дышекова М.Р.- Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини заместители (къурау комитетни председатели)

Тюбейланы А.И.-Къабарты-Малкъар Республиканы урунуу эм социальный айнытыу министри (къурау комитетни председателини заместители)

Бицуев В.Г.-Къабарты-Малкъар Республиканы саулукъ сакълау министри

Бишенов А.А.-Къабарты-Малкъар Республиканы финансла министри

Евтушенко С.В .-Къабарты-Малкъар Республиканы Профессионал союзларыны организацияларыны биригиулерини председателини заместители

Пархоменко Ю.В-Прохладный шахар округну жер-жерли администрациясыны башчысы (ыразылыгъына кёре)

Темиржанланы М.О.-Черек районну жер-жерли администрациясыны башчысы (ыразылыгъына кёре)

Томчак Ю.И. -Къабарты-Малкъар Республикада ич ишлени министри (ыразылыгъына кёре)

Фиров Р.Б.-Къабарты-Малкъар Республиканы культура министри

Хагасов З.А.- Нальчик шахар округну жер-жерли администрациясыны башчысы (ыразылыгъына кёре)

Шхагапсоев С.Х.-Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериу эм илму министри

«Умутла-кёп, онгла-аз»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Къалай - алай болса да, жаш тёлю школну спорт залында, волейбол, шашка, шахмат ойнай, гиря кётюрюп, заманын ётдюреди. Болсада кюн сайын аланы бардырып турур онгубуз жокъду. Нек дегенде школ къыралдан спорт инвентарь алмагъанлы кёп заман ётгенди. Болмазлыгъын ангылагъаныбыздан сора былтыр кеси ахчабызгъа 15 минг сом багъасы топла, сеткала, гиряла сатып алгъанбыз. Жарсыугъа, кеси къолубуздан алай кёп зат келмейди, башха болушлугъ а кёрмейбиз...

- Кёп сабийли, къолайлары осал болгъан юйюрлеге, жангыз къалгъан къартлагъа, аллайла бар эселе, не бла болушасыз?

- Къолайлары осал юйюрле хар элде да бардыла. Бизде аллайланы саны 18-ди. Жангыз жашагъанла да жетеулен боладыла. Ала барысы да бизде эсепдедиле. Социальный ишчилерибиз бла бирге юйле сайын айланып, жашау халларын, саулукъларын сорабыз. Жумушлары болса, къарайбыз, къолубуздан келгенича болушабыз. Къарыусуз юйюрлеге уа, аренда хакъ алмай, биришер гектар чаллыкъ эм малларын кютерча жерле берилипдиле.

Эллилерибизни байрамлагъа чакъырабыз. Келалмай къалгъанлагъа уа юйлерине саугъала элтип барабыз. Озгъан жылны юсюнден айтханда, «Родина» ОАО бла бирге 20 минг сом багъасы абериле алып юлешгенбиз. Мындан ары да, бюджетибиз онг берген къадарда, болушханлай турлукъбуз.

- Коммунальный жумушла бла байламлы жарсыула уа бармыдыла элде?

- Эл болгъан жерде коммунальный жаны бла жарсыула бир заманда да бошаллыкъ тюйюлдюле. Бизни къыйнагъан токду. Бек алгъа элге электроыз тартхан заманда аны Тёбен Чегемден Адай сууну башы бла ётдюрген эдиле (алгъада анда къошла болгъандыла). Бюгюнлюкде уа ол къошла да жокъ, агъач да ёсгенди, ток ызла баргъан чыпынла чирип аугъандыла. Алай бла айны ичинде эки-юч сутканы токсуз турургъа да тюшеди. Ол жарсыуубуз бла республиканы Правительствосуна да чыкъгъанбыз, Президентни сайтына да жазгъанбыз. Быйыл проект жарашдырылгъанды эм жууукъ заманда токну тартыу башланырыкъды. Ызны Адай сууну бойнундан башланып Булунгу-Экинчи Чегем трассаны жаны бла тартыргъа деп оноу этилгенди.

- Халкъ аслам жыйылгъан жер къайда да эл клубду. Бюгюнлюкде аны халы къалайды, ремонт этилипмиди? Библиотеканы китап хазнасы уа не халдады эм ненча окъуучу жюрюйдю ары?

- Башында айтханымча, бек жарсыулу халда администрацияны бла клубну мекямларыдыла. Клубубуз 1962 жылда ишленгенди эм андан бери анга бир да тынгылы ремонт этилмегенди. Жаш тёлюню жыйып, заманларын зауукълу, хайырлы ётдюрюрча жер болмаса, орамда керексизине айлансала - ма ол заманда къатышадыла аманлыкъчылыкъгъа ала.

Клубну ичи газ бла жылытылынады. Алай аны башындан суу агъады, къабыргъалары да жарылгъандыла. Биз не бек от этип кюрешсек да, ол жылынмайды, аны себепли къыш ары адам кирир онг жокъду. Районну таматалары келип къарагъандыла эм болушурукъбуз деп сёз берип кетгендиле. Аны бир отоуунда библиотека орналыпды. Бюгюнлюкде анда 7 минг чакълы китап барды. Окъуучулары да кёп эдиле, бютюнда школчула бла студентле. Алай арт заманда клубну библиотека орналгъан жаны чёгюп, эшигин ачар онг окъуна жокъду...

- Шёндю миллетибизни бек уллу жарсыуларындан бири - жаш адамланы юйюр къураргъа сюймегенлериди. Сизде уа ол жаны бла хал къалайды?

- Тюз айтаса. Нек эсе да жаш тёлю юйюрленирге сюймейди. Бизде да барды ол жарсыу. Аны баш сылтауун а мен адамланы къолайлары болмагъанда, башхача айтханда, ишлери болмагъанда кёреме. Иш болгъан жерде да хакъларыны асламын фатаргъа берирге тюшеди. Аны себепли жаш адамла базынып башларына иш да этал-майдыла.

Озгъан жылны юсюнден айтханда, элибизде жаланда 5 юйюр къуралгъанды, 20 сабий туугъанды. Юсюбюздеги жылны биринчи жарымында уа экеулен юйюрлю болгъанды эм 4 сабий къошулгъанды.

УшакъныЖАНСУЙЛАНЫ Саният бардыргъанды.

Тюбешиу

Жаш тёлю тюз жолдан ажашмаз ючюн

«Къабарты-Малкъар» къырал теле-радио компанияда Ахматланы Назир хажини «Ууаз» деген автор бериую чыгъып тургъанлы жыл бла жарым заман болады. Ол къуру малкъар тилде бериулени араларында угъай, битеу телеканалны да адамла бек сюйген бериулеринден бири болгъанын чертип айтырчады. Аны къурагъанланы баш муратлары - адамланы дин жаны бла жарыкъландырыуду. Назир хажи республикада намысы жюрюген адам болгъаны себепли телевизоргъа къарауучула анга ышанадыла, ийнанадыла эм кезиулю бериуню ашыгъып сакълайдыла. «Ууаз» малкъар тилде чыкъгъанлыкъгъа, анга къабартылыла да, тилманч адам табып, къарайдыла.

Кезиулю бериуню уа Огъары Малкъарны межгитинде алгъандыла. Анга, автордан сора, элни иймамы Цийкъанланы Мухадин хажи, ары Къуран окъургъа жюрюген сабийле эм аланы устазлары Нёгерланы Ахмадия хажи бла Шимал-Кавказ ислам университетни студенткасы Къубадийланы Зухура да къатышхандыла.

Рамазан ай жетип келгени себепли сёз оразаны юсюнден баргъанды. Назир хажи сабийлеге аны бла байламлы соруула бергенди, ызы бла кеси да кёп сейирлик затла айтханды. Динде билимлерин кёргюзтгенлери ючюн Ахмат улу тюбешиуге къатышханланы барысына да китапла эм мультфильмлери бла дискле бергенди саугъагъа.

Элни межгитине Къуран окъургъа юйренирге жыйырма сабий жюрюйдю. Мухадин хажини айтханына кёре, ата-бабаладан келген адет-тёрени сакълар, жаш тёлю тюз жолдан ажашмаз ючюн, ала, къолларындан келгенни аямай, юйретиу ишни бардырыргъа кюрешедиле.

ОСМАНЛАНЫ Айшат.
Суратны автор алгъанды.

Башламчылыкъ

Право жаны бла хакъсыз болушадыла

РФ-ни Юристлерини жаш тёлю союзуну Къабарты-Малкъарда регион бёлюмю къуралгъанлы бу кюнледе онбеш жыл боллукъду. Аны башчысы Беслан Кушховну айтханына кёре, ол заманны ичинде ала жамауатны социальный жаны бла къорууланмагъан къауумуна юридический болушлукъ этгендиле, право бла байламлы ангылатыу ишле бардыргъандыла.

Ишчи графикге кёре, Союзну членлери байрым кюнледе 10 сагъатдан башлап Миллет библиотекада гражданланы приёмгъа аладыла. Аладан бири жаш юрист Акъболатланы Рамазанны айтханына кёре, хакъ алмай ала къолайсыз адамланы сейирлерин сюдледе, право низамны сакълагъан органлада да къоруулайдыла. Аны бла бирге «Голос Чегема» деген район газетде да, право жаны бла окъуучуланы соруупарына жууапла берип, ангылатыу иш бардырадыла. Республиканы башха информация органлары бла да ала байламлыкъ жюрютюрге хазырдыла.

- Бизни организациябыз юрист усталыкъ ала тургъан студентлени араларында жыл сайын олимпиада бардырады. Анда, айырмалы болгъанланы саугъалагъандан сора да, алагъа жамауат бла ишлерге онг беребиз, - дейди Рамазан.

Аны айтханына кёре, Союзну келечилери этген жумушларыны магъанасын кёредиле. Шёндю адамла юрист вопросланы иги ангыларгъа итинедиле. Алагъа келгенлени асламысы да бир тюрлю проблеманы юсю бла болушлукъ излегенледиле. Аны себепли жаш юристле жуукъ заманда Чегем районда кеслерини бёлюмюн ачарыкъдыла, ызы бла уа республиканы башха жерлеринде да.

МАХИЙЛАНЫ Азиза.

Къоркъуусузлукъ

Уста къоруулаучуну бир жылны ичинде хазырларгъа боллукъмуду?

Россейде демография кризис жокъду, алай эсе уа, армияны толусунлай къурау жаны бла проблема да болмазгъа керекди. Ол а быллай магъананы тутады – болжаллы халда къуллукъ этиуню заманын созаргъа жарарыкъды. Аскерде жаланда 12 айны къуллукъ этиуге кёчюу къыралны битеулю къоркъуусузлугъун жалчытырыкъ тюйюлдю. Быллай оюмну мындан алгъаракъда «Известияны» Медиа-арасында бардырылгъан «тёгерек столгъа» къатышханла айтхандыла.

-Контракт халда аскер къуллукъ этиуге кёчюуню юсюнден февральда жарашдырылгъан федеральный целевой программаны жолу болмады,-дейди Стратегияланы бла анализлени араларыны директору Руслан Пухов. –Ол себепден а армияны солдатладан-срочникледен къурау бла байламлы вопросну магъанасы уллулай къалады.

-СССР-ни кезиуюнде солдатла бла матросла 3-4-шер жыл къуллукъ этип тургъандыла, -дегенди РАН-ны АБШ эм Канада жаны бла институтуну директору Павел Золотарев. –Аскерде къуллукъ этиуню болжалын 12 айгъа дери къысхартыу къыралны къоркъуусузлугъун жалчытыу бла къаты байламлыды. Ол болжалны ичинде къуллукъ этиу Ата журтну чынтты къоруулаучусун хазырлауну жалчытырыкъ тюйюлдю.

Сауутланнган кючлени комплектациялауну юсюнден оюмла тюрлю-тюрлю болгъанларына да къарамай, экспертле армияда этилирге керекли тюрлениулени юслеринден былай айтадыла: ол жаны бла тюрлениулени уллу магъаналары къуллукъ этиуню болжалын кёбейтиу бла угъай, армияны деберин кётюрюу эм къуллукъ этиуню жумушатыу бла байламлыды.

-Аскерде къуллукъ этерге мажалыракъ жашла барыргъа керекдиле,-дейди Къорууланыу министерствода Жамауат советни комиссиясыны председатели Виталий Шлыков. – Къыралда демография къытлыкъ жокъду. Аскер къуллукъчуланы армияны жыл санлары жетген жашла бла толу къурарча онглары бардыла. Жаланда ол тюрлю ишни бардырыугъа бир кесек тюрлениуле кийирирге керек болуп турады: жаш адам кесини борчун къачан толтурургъа боллугъуну юсюнден оноуну, жашау болумлагъа кёре, кеси этерча онгла бла жалчытылынырыгъа керекди. Армияны деберин кётюрюр ючюн а, болжаллы халда къуллукъ этген солдатха берилген ахчаны ёлчеми кёбейтилирге тийишлиди. Ол жаланда 400 сом нек алады? Бу шарт Конституцияны излемине бузукълукъ этилгенин кёргюзтеди. Баш законда айтылгъанына кёре, иш ючюн тёленнген хакъ бек аз иш хакъны ёлчеминден аз болмазгъа керекди!

- Сауутланнган кючлени тюрлендириу бла байламлы программаны чеклеринде,-дейди «Национальная оборона» журналны издатели Игорь Коротченко, -Къорууланыу министерство къуллукъ этиуню жумушатыр ючюн, кёп тюрлю иш этгенди: солдатлагъа солуу кюнлени борчлу халда берирге оноу этгенди, кючню-къарыуну излеген ишле кёбейгенлери ючюн солдатла тюш азыкъдан сора да солургъа керекдиле. Аскер бёлюмледе социальный болумланы игилендириу бла байламлы мадарла да излене турадыла.

-Армияны деберин аскерчилени-срочниклени социальный гарантияларын игилендириу бла да кётюрюрге болады,-дейди Къырал Думаны Къорууланыу жаны бла илму-эксперт советини члени Константин Макиенко. –Солдатха хакъ тёлемей бийик билим алыргъа онг берген амалны да жангыдан кийирирге керекди. Ол мурат бла къырал вузлада квоталаны системаларын хайырланыргъа керекди.

Ахырында уа былай айтыргъа сюеме: аскерде къуллукъ этип бошагъан жашлагъа биринчи взносу тёленмеген льготалы ипотекаланы берирге нек жарамайды?

Эксперт сообщество бюгюнлюкде быллай оюмун да билдиреди. Россейли армияда аскерге чакъырыуну системасын сакъларгъа керекди деп алай къарайдыла экспертле, аны бла бирге уа аскерге барлыкъланы социальный гарантияларын да тюрлендирирге керекди деп алай оюмлайдыла ала. Аны бла бирге дагъыда башха ишле да тамамланылыргъа керекдиле – армияда сержантланы профессионал институтлары болургъа тийишлиди, ол институтла уа солдатланы-срочниклени тынгылы хазырлауну эм казармалада законлукъну сакълауну жалчытыргъа тийишлидиле. Башда сагъынылгъаныча болумла къуралсала, россейли армияда къуллукъ этиуню дебери бийикге кётюрюллюкдю, армияны тизгинлеринде адамланы санын жалчытыу да тынч боллукъду.

«Известия» газетден.

КУЛЬТУРА

Алыкъа фахмусу, къарыуу да таркъаймагъандыла

Гуртуланы Салихни мен эрттеден бери таныйма. Гыржын бурхуну эки этип ашагъанбыз, бир бирге къарышдашлыкъ, билеклик эте келгенбиз жашауну айланч эм ёр жолларында. Жазгъан затларыбыз болсала да, ол меникилеге, мен да аны, кеси айтыучулай, опусларына багъа бичип, бир бирни алгъышлап да тургъанбыз, жаратмасакъ, кемчиликлени да ачыкъ айтханбыз.

Алайды да, ишини, чыгъармачылыгъыны, адамла бла кесин жюрюте билгенини, биреуню намысы ючюн къалай сакъ болгъанын эм кёп башха ышанларыны юслеринден айталлыкъма. Артыкъда малкъар поэзияны, прозаны да айнытыугъа, кёчюрмечилик ишге салгъан къыйынларыны юслеринден.

Биз Ара Азиядан туугъан журтубузгъа къайтхан ал жыллада, уллу къуллукъчуларыбыздан бири Островскийни «Къурч къалай къатханды» деген романын малкъар тилге кёчюрюп басмалагъан эди. Аны къалай кёчюрюлгенин былайда тинтип чыгъар керекლиси болмаз, эштада. Алай, артда анекдот болуп къалгъан бир айтымын келтирирге уа керекди, тилни иги билмеген неге жетдирлигин ачыкълар ючюн.

Романны баш жигитлеринден бири бирине сорады, иш къалай барады деп. Ол а анга «дело в шляпе» деп жууап этеди, « иш бек осалды» деген магъанада. Романны малкъар тилге кёчюрген ол сёзле аллегория болгъанларын билсе эди, «иш къалпакъдады» деп калька этерик тюйюл эди.

Аны айта келгеним, Салихни кёчюрмелеринде, энчи китап болуп эки кере чыкъгъан «Къаплан тери кийген батырда» болсун, «Минги-Тау» журналны 2010 жылда чыкъгъан 3-чю номеринде басмаланнган А.Пушкинни «Евгений Онегин» деген назму романында болсун неда башха кёчюрмелеринде, кюндюз чыракъ алып излесегиз да, табаллыкъ тюйюлсюз аллай кемчиликлени. Аны къой да, ала алгъа – малкъар тилде жазылгъан а болурму эдиле дерикинг келир эди, аланы авторлары кимле болгъанларын билмесек.

Салих «Къаплан тери кийген батырны» малкъар тилге кёчюрюрге базынганында, мен къоркъгъан окъуна этген эдим. Ол поэма орта ёмюрледен бери да къуру грузинлилени угъай, дуния цивилизациясына къошулгъан битеу халкъланы бек сюйген дастанларындан бири болгъанды. Аны кёпле кёлден билгендиле эм ийнакълап тургъандыла. Грузияда поэтни бу ишине (миссиясына десек, тюз боллукъду) уллу багъа бичген эдиле.

Салих аллай ишлери бла бизни хар заманда да сейирсиндире, къууандыра келгенди. Эсимдеди, 70-чи жыллагы аллында болур эди дейме, Украинаны Къабарты-Малкъардамы, огъесе бизни Украинадамы культураларыбызны кюнлери болгъан эдиле. Аллай ишледе болуучу жыйылыулада, «тёгерек столлада» бир бирни кёлюн кётюрюр ючюн, официальный халда махтау сёзле айтыу бла, сыйлау бла, тёрели саугъала бериу бла, бир-бирлеге сыйлы атла атау бла чекленип къаладыла.

Ол жол да алай болгъан эди. Алай украинлыланы барысындан да бек къууандыргъаны уа – Салих аланы атлары айтылгъан поэтлерини бек иги бирер назмуларын малкъар тилге кёчюрюп, «Коммунизмге жол» (шёндю «Заман») газетде басмалагъаны эм хар бирине аны бергени болгъан эди. Ала, тизгинлерин малкъар тилде окъургъа кюреше, бир бирге къарап, къууанчлы ышаргъанларын кёрсегиз эди, ол жол къонакълагъа андан уллу саугъа берилмегенди дер эдигиз. Ол номерле шёндю да аланы энчи архивлеринде реликвиялача сакъланып тургъанларына мен не аз да ишекли тюйюлме.

Гурту улуну бек иги ышанларындан бири уа - аны ачыкъ сёзлюгю, адамла бла жараша билгени, керек заманда болушур ючюн, къолундан келгенни аямагъаны, болмаса уа, танышларын да бу ишге себеплик этигиз деп тилеучюсю эди. Аллай шуёхлары уа кёпдюле аны. Дагъыда бир шарт – не уллу къуллукъда ишлесе да (ишлей а келгенди Правительствону члени болуп окъуна да), бир заманда менсинмегениди, ким бла да тенгликни тутханыды, кимни да жюрегин жапсарыргъа кюрешгениди. Кёпле айтып эшитгенме, «Сени ёсдюрген, адет-къылыкъгъа юйретген ата, ана сау болсунла», - дегенлерин. Атасы Солтанбек а ёсдюралмагъанды, юйреталмагъанды аны. Урушха кетгенди, андан къайталмагъанды, кёп малкъарлы жигитлеча, жанын бергенди туугъан журтун къоруулай, берген антына кертичи болуп.

Салихни ахыр иши Пушкинни «Евгений Онегин» деген назму бла жазылгъан романын кёчюргени, кертиси бла да, мени бек сейирсиндиргенди эм къууандыргъанды. Мен аны бир урумда окъуп чыкъдым, алгъа жангыдан орусчасын, сора малкъар тилдегисин да. Кёчюрюлген оригиналгъа бир заманда да тенг болмайды – не иги неда осал болады деген оюм жюрюйдю жазыучуланы араларында. «Къаплан тери кийген батырдача», табалмадым дау этерча башхалыкъ «Евгений Онегинде» да: эки кёчюрмелери да орусчаларына «узунлукълары узунлукълары бла, кенгликлери кенгликлери бла, жиклери да жиклери бла келишедиле.

Бек уллу иш этгенди Салих бу жол да: Онегинни да, Татьяναны да малкъар тилде сёлешдиралгъанды. Аны ючюн кёпле ыспас этгендиле анга. Мен да къошулама алагъа.

Аны бла бирге Салихни кёчюрмесине сиз да багъа бичер ючюн, романны баш жигитлеринден бири – Татьяναны Онегиннге жазгъан письмосу бла сизни шагъырей этебиз.

ХУЧИНАЛАНЫ Ануар,
КъМР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусу.

ТАТЬЯНАНЫ ОНЕГИННГЕ ЖАЗГЪАН КЪАГЪЫТЫ

Жазама, амалым къуруп,
Олду жалан айтырыгъым.
Сен боллукъса, муну окъуп,
Айып этип, уялтыргъа.
Алай, бедиш этмей, кюлмей,
Жарлы къадарыма эри,
Кетип къалма элден кери;
Кёп тёзюп турдум, ийнансанг,
Бу айыпха къалмаз ючюн.
Тёзер эдим, мындан кёчюп
Кетмезинги билген болсам,
Ыйыкъдан жангыз бир кере
Турлукъ болсам сени кёре,
Ауазынгы эшитирге,
Санга бир сёзчюк айтыргъа
Онг болуп, танг атдырыргъа,
Жол чыгъып энтта тюберге.
Хапардан - сен ёхтем адам,
Эл да санга - бир эрикмен.
Бизге уа сен - бир кёз алдау,
Жаш жюреклени эритген.
Къайдан да келдинг сен бери?
Бу къарангы тыгъырыкъда
Кюймез эдим сени кёрюп,
Тюшмез эдим ахырлыкъгъа.
Жаш жанымы жолун къыя,
Жашай баргъанда (ким билсин?),
Мен да кесим кибик бирни
Табып, анга болуп керши,
Сабийли этерем кесин.

Оу дегин! Угъай, башханы
Мен къоюнунда сюйюлмем!
Кёкден келгеннге ушагъан
Измиди ол - сениме мен.
Эндиге дери жашауум –
Санга ма бу жол тюберим.
Сен манга - Аллахдан къуууум
Ёмюрден ёлюмге дери...
Тюшюмде да келе эдинг,
Сени кёргюнчю да сюйдюм.
Къарамынгдан бола кюлтюм,
Сёзюнг иш да бийлеп эди.
Угъай, ол тюш тюйюл эди...
Тюз кёргенимлей, таныдым,
Ичим, от алып, къабынды,
Ангымда: ма буду, дедим.
Тюз айтамамы? Жумушакъ
Сёлешген эдинг да манга,
Мен, жарлылагъа болуша,
Жанымы сёз бла хошлай,
Жол кютюп тургъан заманда?
Тюз ма ол кезиучюкде сен
Тюйюлмю эдинг кёрюннген?
Жизги къарангыда, келип,
Жастыгъыма шош къатылгъан,
Сюймеклик сёзле къатлагъан,
Мени къатымда сюелип?

Кимсе сен: мёлегиммисе,
Не алдарыкъ иеммисе?
Арсарлыгъымы башын ач:
Болмазлыкъ иш эсе да бу,
Буйрукъ эсе да, башха къач, -
Айт, ангылат манга, табу.
Болсун! Алай, къадарымы
Мындан ары бердим санга.
Тёгеме кёз жашларымы,
Тилей, къалкъа бол деп манга.
Эсге ал: жангызма мында,
Киши тергемейди мени,
Таркъая барады тиним,
Ёлюп кетмейим амандан.
Сакълайма: шо къарап окъун –
Сен къарыу бер жюрегиме,
Не тюшюмю тый жюйрюгюн,
Этерик тырманынг толкъуп.

Болдум! Окъуялмам къайтып...
Уялып, ташлай эсими...
Да жакъчым а - сени атынг,
Анга буюрдум кесими.

Адамланы къадарлары

Журтуна термилиу

Жумуш чыгъып, алгъаракъда къарачай элледен биринде болама. Бушуу болгъан жер эди да, адам бир бек кёп. Аллай жерде хапарлаша, ушакъ эте кетсенг, жангы адам бла шагъырей болмай къалмайса. Мен да жыл саны келген киши бла танышдым. Таулу болгъанымы билгенден сора: «Кёпден бери журтумдан айырылып, бу тийреледе жашагъанлыкъгъа, мен да сени жерлешингме, туугъан элим Огъары Бахсан, Орусбийланы Адилгерийни жашы Юсюпме»,-деди.

Журтундан, жамауатындан ажашып, ол жанында нек тохташханын соргъанымда, акъ-

Орусбийланы Адилгерийни къарындашлары эм къызлары.

сакъал, мени соруууму жууабы алайда тургъанча, бир жанына къарап, кёп сагъыш этди. Сора, кёлю тола, ич хуржунундан тёрт бюкленнген, заман саргъалтхан бир къагъытны чыгъарып: «Муну окъуучу»,-деп узатды.

Багъалап тургъан къагъытын манга бергенден сора, баям, акъсакъал озгъан заманны эсине тюшюре болур эди: туугъан элин, юслерине ёрлеп, андан аякъларын энишге салындырып ойнаучу таш хуналаны, чыбыкъ аты бла букъусун кётюрюучю орамланы, биргесине ашыкъ ойнаучу нёгерлерин. Огъесе башха сагъышламы бийлеген болурла эсин.

Ким биледи? Мен аны сормадым. Кёлюмю къагъытха бурдум. Алай кёз къыйырым бла таматагъа къарай, аны эски жаралары ачылгъанларын ангыладым. Ол, бирде терен ахтына, бирде уа, солууу тохтап къалгъанча, кёз къакъмай, къарамын бир жерге бургъанлай турады.

Къагъытны къалай-алай болса да, окъуп чыкъдым. Аны башында «Орусбийланы кюйлери» деп турады. Жазгъан а акъсакъал кеси этгенди. Ол жазыучу тюйюлдю, угъай эсенг, аны билими окъуна жокъду. Алай аны жазгъанын окъусанг, къаллай бир къыйынлыкъ болгъанын сезесе. Адамгъа не къадар зат сынаргъа тюшгенин ангылайса. Жашау ёресине терсликледен жасалгъан сунаса.

Юсюпню кеси, ахлулары жахил, огъурсуз адамланы хаталарындан не къадар азап чекгенлерин айтады. Окъусагъыз, айхай да, кесигиз ангыларыкъсыз...

Орусбийланы кюйлери

Къара къузгъун аман
къычырды,
Къычыргъанын а мен
сюймедим.
Аман ышанны тапха буруп,
Къан жауарыгъын а
билмедим.
Сиз тынгылагъыз, мен
айтайым
Орусбийланы уа кюйлерин.
Билдирмейин долхха
салдыла,
Ой жарлы атамы юйлерин.

Журтсуз, жерсиз энди
атабыз:
Биз къалдыкъ орамда
атылып.
Къалай жашаргъа билмей
энди,
Саулай да мюлкюбюз
алынып.
Кулак эте, илишаннга сала,
Туугъандача, жалан
къойдула.
Аны бла къанмай чекистле,
Сыртындан терисин
сойдула.

Атамы алты къарындашын,
Сора ыннамы да тутдула.
Жетеуленни Сибирьге
ийип,
Да къара жерге уа сукъдула.
Жиляу - сыйыт киргенди,
аланла,
Орусбийланы тёр арбазгъа:
Бизни тутуб а барадыла,
Сау къалыгъыз, мында
къалгъанла.

Атам ГЭС-де ишлегенинде,
Ариу махтагъанлай турдула.
Кёп бармады ол махтаулары,
Къарангыда келип тутдула.
Ол кюнде атамы арбазын,
Къызыл жагъала
толтурдула,
Бир беш кюнден сора уа
аны,
Илишаннга салып къойдула
Атамы ёлтюргенден сора
Бизни уа юйден къыстадыла,
Беш сабийи бла жарлы
анам
Орам-орамлада къалдыла.
Жашау этерге мадар излей,
Анам кёп жерлеге айланды.
Бир жерде да амал
табалмай,
Ол да къара жерни сайлады...

Адилгерий юй бийчеси Геккиланы Кичина бла.

Кюйню бу экиден бири да тюйюлдю. Къалгъан кесегинде да Юсюп кёрген къыйынлыкъларыны юслеринден айтады.

Адилгерий Тырнауузда, Бахсан ГЭС-де да ишлеп, махталып да тургъанды. Кёп кере трибунагъа чыгъып, ишчилени аллында сёлешгенди. Жигерлигин, адамлыгъын жаратып, нёгерлери, къуллукъчула да анга уллу хурмет этгендиле. Хар заманда атын юлгюге айтхандыла. Болсада ол аны репрессиядан сакъламады. Бешинчи кюн юй бийчеси анга аш-суу элтип баргъанында: «Энди анга бир зат да керекмейди. Ол жерин тапханды»,-деп къойдула.

Дагъыда бир юч кюнден, юйюн сыйырып, Адилгерийни юй бийчесин беш сабийи бла тышына къыстадыла. Ол Огъары Бахсанны орамларында эки ыйыкъ турду. Бир адам аш-суу бермеди неда кече юйлерине къоймады.

Туугъан элинде халны кёргенден сора жарлы ана, беш сабийин да алып, жаяулай Жанхотиягъа келеди. Таматасына 10 жыл бола эди. Бек гитчесине уа бир жыл. Аллай бир къыйынлыкъланы сынай келген тиширыу, башына къан чабып, ёледи. Сабийле атадан-анадан да ёксюз къалгъанларында, ата эгечлери Къарачайгъа алып кетеди.

Кёп да турмай уруш башланады. Къыркъ ючюнчю жыл а Къарачайны Азиягъа кёчюрдюле. Юсюпню тамата къарындашы Ибрагимге онжети жыл бола эди. Ол а колхозда сабанда ишлей болады. Аны тутуп Нальчикге келтиредиле. Документлерин сорадыла. Къайданболлукъ эди онжетижыллыкъ сабийни аллай затлары. Сора аны да илишаннга саладыла.

Дагъыда аланы онбешжылына кирген бир эгечлери ёлдю. Юсюп да, ол да башха эгечлерин излей бара тургъан жерлеринде тутуп, комендатурагъа келтиредиле. Кече ортасында къыстап жибередиле. Къыш кече. Бир да болмагъанча сууукъ. Къалыр жерлери болмай, эрттенликге дери орамда турадыла. Къызчыкъгъа сууукъ ётюп, андан ол да ёледи.

Юсюп а бал туз заводда, МТС-де да ишлейди. Журтуна къайтыргъа эркинлик чыкъгъандан сора, Нарсанагъа къайтып, юйдегиси бла анда жашайды. Ата журту Малкъарны да унутмайды. Эсине тюшюрсе, терсликсиз азап чекген адамларын эсгерип, мудах болады, жарсыйды.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Билим бериу

Выпускникле вузлагъа документлени къалай берирге керекдиле

Школну бошагъанла вузлагъа документлерин бу жайда берирден алгъа энтта да кезиулю кере жорукъла башхаракъ болгъандыла. Озгъан жылдача, кёп тюрлендирилмеген эселе да, аланы абитуриентле билирге керекдиле.

5 вузгъа – 3 усталыкъ алыргъа

Бек алгъа айтырыгъыбыз: энди документлени жаланда беш вузгъа жиберирге эркин этиледи. Бу чеклендириу айтырча къаты тюйюлдю. Билим бериу эм илму министерствода 2009 жылда вузлагъа кириу кампанияны статистика шартларын тинтгендиле эм абитуриентлени асламысы документлерин жаланда юч университетге бергенлерин ачыкълагъандыла.

- Документлени берип бошагъынчы, шёндю бек алгъа къаллай усталыкъла керек болгъанларын билдирирге керекди, ол жашланы бла къызланы сагъыш этдирликди, алагъа къайсы усталыкъ керек болгъаныны юсюнден,-дегенди билим бериу сферада надзорлукъ этиу жаны бла Федеральный службаны башчысы Любовь Глебова.

Кертиди, хар окъуу учреждениеда да бир жолгъа юч тюрлю факультетде, юч тюрлю усталыкъдан бирине окъургъа неда окъууну юч тюрлю формасындан бирин сайларгъа боллукъду. Алайды да, битеу алып айтханда, хар абитуриентге 15-шер жер жетеди. Аллай кезиуледе, Остап Бендер айтханыча, «1-уге 15 жете эсе, аллай болумда ойнаргъа боллукъду»!

Экспертлени билдиргенлерине кёре, эки иги эм бир къарыусуз вузлагъа жиберирге керекди документлени: ал экисине киралмасагъыз, ючюнчюсюне уа, сёзсюз, кирирге боллукъсуз.

Нотариусха да бармагъыз!

Вузну приёмный комиссиясына абитуриент юч документ берирге керекди:

1.Заявление. Анда къайсы предметледен экзаменле берип ЕГЭ-ден алгъан балланы кёргюзтюрге боллукъду, сайлагъан усталыгъыгъызгъа алыу конкурс бла бардырыладамы;

2.Паспортну кесин неда копиясын;

3. Билимигизни юсюнден къырал формалы документни кесин неда копиясын.

Былайда ЕГЭ-ни бергенигизни юсюнден шагъатлыкъ къагъытны кеси керек тюйюлдю! Копиясын берсегиз, тамамлыкъ этерикди.

Нотариусну неда вузну мухурлары былайда арталлыда керек тюйюлдюле. Рособрнадзор «штамп» салгъанлыкъгъа, 50 сом алыу законсуз болгъанын билдиргенди.

Вузгъа заявление берилгенлей окъуна, студентлеге кандидатла берилген документледе битеу айтылгъан шартланы кертиликлери ючюн жууаплы боладыла, дагъыда бу затла ючюн да:

биринчи курсха алыуну жорукълары бла шагъырейленнгени;

бийик профессиялы билимни биринчи кере аллыгъы;

документлерин беш вуздан аз окъуу учреждениягъа жибергени;

окъуугъа кире тургъан адам документлени оригиналларын кёргюзтюрюк кюнню билгени;

ол кесини энчи документлерин жарашдырыргъа ыразы болгъанын билдиреди эм документледе бла справкалада шартла керти болгъанлары ючюн жууаплы болады.

Абитуриент приёмный комиссияны алдаргъа кюреше (неда документлени тюз жарашдырмаса), аны анга кёргюзтюп, бир суткаиичинде къагъытланы артха къайтарадыла.

Къагъытланы конкурсу

Абитуриентни юсюнден шартланы тюзлюклерин тинтиу энди тюзюнлей вузну борчуду, аны ючюн а вузгъа кире тургъанладан бир капек алыргъа да эркин тюйюлдюле.

Приёмный комиссия этерик баш борчладан бири - шартланы Федеральный базасында ЕГЭ-ни къалай бергенлерин билиудю. Аны компьютерде излерге керекди Рособрнадзорну сайтыны энчи бёлюмюнден, анга кирирге уа хар кимге да эркинлик берилмейди. Аллай излеуле бардырылгъанларыны юсюнден абитуриентни документлерине жазыу этиледи. Информациягъа жаланда беш кере къараргъа боллукъду – алтынчы вузну болумларына къарайма десегиз-унарыкъ тюйюлдюле.

Борчлу халда керек болгъан документледен сора да, абитутриентле бу документлени берирге боллукъдула:

ЕГЭ-ни къалай бергенини юсюнден документни кесин неда копиясын;

Льготаларыны юслеринден документлени (бар эселе) копияларын.

Ол документлени копияларын заверять этер керекლиси жокъду.

Россейде вузлагъа кириуню женгил формасын хайырланыргъа гражданланы 153 категориялары эркиндиле. Аланы льготалары бири биринден тюрлюледиле. Битеу алып айтханда, хал ма алайды.

Конкурсха къатышмай вузгъа кираллыкъла ма быладыла:

Окъуучуланы Битеуроссей олимпиадаларыны ахыр эришиулерине къатышханла, аныча билим бериу предметле жаны бла халкъла аралы олимпиадалагъа къатышханла. Андан сора да, студент билетле алыргъа эркиндиле спорт Олимпиадалада неда Параолимпиадалада медальлагъа тийишли болгъанла:

Россейни ректорларыны оноулары бла окъуучуланы вузлада бардырылыучу олимпиадаларында хорламлагъа жетишгенле эм призёрла. Россейни жыйымдыкъ командаларыны членлери да вузлагъа конкурссуз алынадыла. Къайсылагъа алынырыкъларын приёмный комиссияда неда сайлагъан окъуу учреждениялны сайтындан билирге боллукъду;

Ёксюз неда къыяулу сабийле, аныча 20 жылы жетмеген, жаланда ата-анадан бири сау болгъан неда биринчи къауумлу къыяулу атаанасы болгъанла;

Аскерде юч жыл эм андан да кёп къуллукъ этгенле эм контрактчыла – аскерчиле.

Вузлагъа кириуде гражданланы бир-бир категорияларыны артыкъ онглары бардыла, башхала бла тенглешдиргенде, аланы алгъа аллыкъдыла окъуугъа. Ма ала:

Школну алтын майдаллагъа бошагъанла;

аскер къуллукъдан эркин этилгенле;

аскер борчларын толтура тургъанда, ёлген аскерчилени сабийлери;

аскерде алгъан жараларындан ёлген аскерчилени сабийлери.

Дагъыда абитуриентлени тёрт категорияларына экзаменлени вузлагъа алгъынча берип кирирге эркинлик береледи:

Онгларын саусузлукълары чеклеген адамла (ЕГЭ-ни къалай бергенлерини шартлары жокъ эселе);

Школланы 2009 жылны биринчи январына дери бошагъанла, ингир эм заочный бёлюмледе окъурукъ эселе;

аланы бошагъанла, окъууларын андан ары ол усталыкълагъа тийишлиликде бардырлыкъ эселе;

тыш къыраллы окъуу учреждениялны бошагъанла.

Вузну юридический службасы келген документлени барысына да къарайды эм кимни къаллай льготасы болгъанын тохташдырады.

Александр ДУЭЛЬ.

Андан сора да

Балларыгъыз жетмей къалса...

ЕГЭ-ни шартларына кёре, окъуугъа киргенлени тизмелери 30-чу июльгъа дери басмаланыргъа керекдиле. Алада тукъум атлары болгъанла, мында окъурукъма деген вузгъа битеу документлени приёмный комиссиягъа берген копияларыны оригиналларын 4-чю августха дери берирге керекдиле. Аны экинчи кюнюнде уа ректор, аллай абитуриентлени студентле этип, окъуугъа алыннганларыны юслеринден приказгъа къол салады.

Баллары жетмегенле уа не этсинле? Бюджет жерледен бош къалгъанларына 5-чи августдан 9-суна дери адамла алыргъа керек боллукъду. Былайда да бош жерле толмай къалсала, вузла 15-чи августха дери окъургъа сюйгенлени алыуну бардырлыкъдыла. Алыу кампания 1-чи сентябрьге дери толусунлай бошалыргъа керекди.

Ол неда башха вузгъа документлени бериуню жорукъларын билирге сюйсегиз, аланы вузну сайтында табарыкъсыз. Аланы экинчи кере 1-чи февральда ачыкъ этерикдиле.

«**Комсомольская правда**» газетден алынып басмаланады.

Эски сурат

Быланы таныяламысыз?

Бу сурат кёчгюнчюлюкню заманында Къыргъызстанны Кант районуну Ново-Покровка элинде алыннганды. Андагъы тиширыула асламысы таулуладыла. Бир звено болуп, чюгюндюр ёсдюргендиле. Алай быланы атларын тохташдыралмагъанбыз. Ким биледи, бу адамланы таныгъанла чыкъсала уа, хапарыгъызны сакълайбыз! **42-37-94** телефон номер бла сёлешигиз.

ОЮМ

Эки эсгертме – эки къужур зат

Сталинчи - бериячы репрессияланы халкълагъа жетдирген къыйынлыкълары, адам айтып эшитмегенча уллу зорлукъ, артыкълыкъ къыралыбызны тарыхына къара харфла бла жазылгъандыла. Бусагъатда, жарсыугъа, алагъа алтын тюрсюн берирге кюрешгенле аз тюйюлдюле. Ала, баям, кеси башларында сынамагъандыла зулмулукъну: жарсымайдыла, тюк чакълы бир хаталары болмай, туугъан жерлеринден зор бла къысталып, узакъ къум аулакълада ачдан, жаланнгачдан, хауасы жарашмай ёлген насыпсызлагъа – къартлагъа, сабийлеге, тиширыулагъа, сталинчи лагерьледе жоюлгъан миллионла бла тюз адамлагъа.

Бу сагъышла Къашхатау элни ортасында бир бирден узакъ болмай салыннган эки эсгертмени къатларында сюелип тургъан заманымда келгендиле акъылыма. Алагъа къарагъандан сора алгъанма бу жол къолума къаламны. Тёзалмайма жарсыуларымы айтмай, къуру мени угъай, битеу малкъар халкъны жарсыуларын! Сёзсюз, эндиге дери да жазылыр, айтылыр ючюн да къалмагъанды халкъыбыз кёрген къыйынлыкъланы юслеринден. Алай биз, эштада, энди болду деп, тохтап къалаллыкъ болмабыз. Нек? Мардасыз уллу азап чекгенди малкъар халкъ, ма аны ючюн унуталмайбыз, хатабыз болмай, башыбызгъа тюшген палахланы. Башында мен сагъыннган эсгертмеле законсузлукъну, зорлукъну тилсиз шагъатларыдыла. Алай, баям, алагъа «тилсиз шагъатла» дерге жарарыкъ болмаз. Не ючюн дегенде алада адам атла жазылыпдыла. Биринчи эсгертмеде – Уллу Ата журт урушда Туугъан журт ючюн жанларын берген къашхатаучуланы атлары, экинчисинде – аланы кёчгюнчюлюкде ёлген атааналарыны, сабийлерини, эгечлерини, къарындашларыны атлары...

Къалай ангылайыкъ эм къалай унутайыкъ биз бу огъурсуз ишни?! Малкъарлы жашла, жан-къан аямай, немис-фашист аскерле бла сермеше тургъанда, аланы юйюрлерин кёз кёрмезге элтип атханларын? Урушда ёлгенлени тизмелерини бек башында Аппайланы Якубну аты жазылыпды. Аны атасы, анасы да туугъан эллеринден узакъда, киши жеринде асыралгъандыла. Гвардияны майору, батальонну комиссары Насталаны Хажибекирни юй бийчеси Бадийнахан ууакъ сабийлери бла нек жиберилирге керек эди Сибирьге? География жаны бла Орта Азия Сибирь тюйюл эсе да, бизге уа ол Сибирь эди.

Тамата лейтенант, ротаны политругу Бёзюланы Муха, Дон сууну бойнунда сермешледен биринде тёрт фашист танкны жокъ этип, кеси да чынтты жигитча ёлгенди. Бронебойщик Таукенланы Къурманбий Ростов областьда Большая Мартыновка элни къатында душманны эки танкын кюйдюргенди. Ол да юйюне къайтмагъанды. Юйюрю кёчюрюлгенин да билмегенди. Танкланы атыучу 76-миллиметрлик топланы батареясыны командири Къадырланы Борис Украина ючюн сермешледе жан бергенди. Танк взводну командири лейтенант Эфендиланы Ислам 1941 жылда 22-чи июньда ёлгенди. «Т-34» танкны командири тамата сержант Гажонланы Солтан – Хамит 1943 жылда Курск дугада Прохоровка элни къатында болгъан деменгили танк сермешден чыкъмагъанды. Тенгизчи, жаяу аскер взводну командири, гвардияны лейтенанты Къойчуланы Абдуллах Къара тенгиз флотну махтаулугъун – Севастополь шахарны – къоруулагъан жигитлени араларында болгъанды.

Аланы барыны да юйюрлери кёчгюнчюлюкню азабын сынагъандыла. Мен жаланда ёлгенлеге салыннган эсгертмеде атлары жазылгъан бир къауум эллибизни сагъыннганма. Урушну къанлы жоллары бла Берлиннге дери баргъан къашхатаучу жашла да болгъандыла. Тамата сержант Батчаланы Мута рейхстагны къабыргъасында атын жазгъанды. Рядовой солдат, жаяу аскерчи Мокъаланы Сарыбий граждан урушну кезиуюнде Север Кавказда Совет властьны къоруулагъанды. 1945 жылда майда, рейхстагны башында чайкъалгъан Къызыл байракъгъа къарап жилягъанды. Гвардиячы эскадронну командири тамата лейтенант Чеченланы Шамил, рядовой Насталаны Сыраждин, дагъыда башхала «За взятие Берлина» майдалла бла саугъаланнган эдиле. Жарсыугъа, ала бары да бу дуниядан кетгендиле.

Урушда ёлгенлени намысларына ишленнген эсгертмеде 180 къашхатаучуну (ол заманда Къашхатау уллу эл тюйюл эди) атлары жазылыр эселе, кёчгюнчюлюкню жылларында жоюлгъанла аладан юч-тёрт кере кёпдюле. Мен къабырлары киши жеринде къалгъан насыпсызланы тизмелерин ахырына дери окъуп чыгъар ючюн, эсгертмени аллында кёп сюелгенме. Мен таныгъан, танымагъан да къаллай бир адамны аты барды анда!.. Къартла, тиширыула, бек жарсыулу жюреклени чанчдыргъан атла уа-сабийлени атлары. Мени тамата къарындашым 1941 жылда августда Белоруссияда баргъан сермешледе жан бергенди. Аны юй бийчеси Хамшият, 6-жыллыкъ къызчыгъы Халимат, 4-жыллыкъ жашчыгъы Валерик Къазахстанда ёлгендиле. Аланы врачха къаратыргъа онгубуз жокъ эди. Алай бла, сау юйюр жокъ болгъанды. Аллай юйюрле жюзле бла саналгъандыла.

Кимни терслейик, кимге налат берейик биз халкъыбыз жер башындан гунч болургъа аздан къалгъаны ючюн? Бу соруу манга берилсе, былай жууапларыкъ эдим: Жарсый, эрий билмеген Сталин «атабызгъа» бла адам къанындан тоймагъан Бериягъа. Кёпле айтханларыча, къыралны аллында аланы уллу къыйынлары бар эсе да, хайырларын бла хаталарын базманнга салсанг, хаталары озарыкъды. Мени оюмума кёре, бу эки эсгертме ол замандагъы къырал башчыларыбызны кюйсюзлюклерини, адамны жукъгъа да санамагъанларыны шагъатларыдыла. Сагъыш этген, керти да алай болгъанын ангыларыкъды.

КЪУЛБАЙЛАНЫ Алий.

Соруу - жууап

Газетибизни бетлеринде окъуучуладан келген соруула эм алагъа жууапла басмалана - басмалана турадыла. Биз бюгюн да аллай бир ненча соруугъа жууап беребиз.

Солдатны юй бийчесине пособие

Соруу: *2009 жылда декабрьде эрим армияда къуллукъ этерге жиберилгенди, алай аскер бёлюмден анга шагъатлыкъ этген справка иги да кеч къалып келгенди. Мени сабийиме пособие берилликмиди? Справка кеч жиберилгени ючюн озгъан заманда алынмай къалгъан ахчаны уа тапдырлыкъмыдыла?*

Жууап: Хау, аллай эркинлик закон бла тохташдырылгъанды. «Сабийлери болгъан гражданлагъа къырал пособияланы юслеринден 81-чи номерли Федеральный законда айтылгъаныча, аскерге чакъырылып къуллукъ эте тургъан солдатны сабийине пособие ай сайын берилирге керекди, ол сабийни ата-анасына башха тюрлю къырал пособияла бу Федеральный закон эм РФ-ни башха субъектлерини законлары бла бериле тургъанларына да къарамай.

Пособие сабийге туугъан кюнюнден башлап, алай атасы аскерде къуллукъ этип башлагъан кюнден алгъа угъай, берилирге тийишлиди. Айтылгъан пособие сабийге аны 3 жылы толгъандан сора берилмейди.

Ай сайын тёленнген бу пособие сабийге быллай кезиуде тёленип башлайды: аны тохташдырыуну юсюнден тилек аскерге чакъырылып къуллукъ этген адам кесини ол борчун толтуруп бошагъандан алты ай озгъунчу берилген эсе (Законну 12.5, 12.6, 17.2 статьялары).

РФ-ни Саулукъ сакълау эм социальный айнытыу министерствосу 2009 жылда 23-чю декабрьден 1012-чи номерли буйругъунда сабийлери болгъан гражданлагъа къырал пособияланы тохташдырыуну эм тёлеуню болумлары берилгендиле.

Айтылгъан документни 77-чи эм 80-чи пунктларына тийишлиликде аскерде къуллукъ эте тургъан гражданинни сабийине ай сайын тёлениучю пособие быллай кезиуде тёленеди: пособияны тохташдырыуну юсюнден заявление битеу къошакъ документери бла бирге аскерге чакъырылып къуллукъ этген адам ол борчун толтуруп бошагъандан сора 6 ай озгъунчу бериле эсе. Аны бла бирге, сабийге берилирге тийишли аллай пособие аскерде къуллукъ этген адамны сабийине къараргъа эркинлиги болгъан адамгъа, аны аллай правосуну болжалы тауусулгъунчу берилип турады.

Сабийге берилген аллай пособияны – сабий пособияны - тохташдырыуну, аны ёлчемини, индексация этиуню эм тёлеуню жорукълары РФ-ни 81-ФЗ номерли законуну 16-чы статьясына тийишлиликде жарашдырылгъан эм РФ-ни субъектлерини башха тюрлю право норматив актларына тийишлиликде тохташдырылгъандыла.

Орден бла хар кимни да саугъаламайдыла

Соруу: *Юйюрде 5 сабий барды, аланы бирбирлери окъуй турадыла, башхалары билим алып бошагъандыла, тап жашау этедиле – ичгиге, наркотиклеге берилмегендиле. «Родительская слава» орден берилир ючюн, дагъыда не затла керекдиле? Аны юсюнден оноуну ким этеди?*

Жууап: «Родительская слава» орден РФ-ни Президентини 2008 жылда 13-чю майдан 775-чи номерли Указы бла юйюрню институтун кючлеуге эм сабийлени юйретиуге уллу къыйын салгъан гражданлагъа намыс-сый берир мурат бла тохташдырылгъанды.

Бу орден бла ЗАГС-да некях этип жашагъан ата-анала, толу болмагъан юйюрде уа аладан бирлери тёрт неда андан кёп сабийни – РФ-ни гражданларын - ёсдюрген эселе, неда ёсдюре тура эселе, тёртюнчю сабийге 3 жыл толгъан эсе, эм андан башха сабийлери сау эселе, социальный жаны бла жууаплылыкъны тынгылы сезген юйюрню къурагъан эселе, аны адамлары тюз жашау эте эселе, саугъаланадыла.

Саугъа бериле туруп быллай затла да - аскер, граждан службалада борчларын толтура тургъан заманларында ёлген сабийле, энчи болумлада алгъан жараларыны хаталарындан неда иш юсюнде тюшген къыяудан эмда профессионал ауруудан ёлген адамла да эсге алынадыла.

«Родительская слава» орден бла саугъалауну юсюнден наградной лист жер-жерли самоуправленияны органлары берген документлеге кёре жарашдырылады. Анга регионну администрациясыны башчысы къол салады эм РФ-ни толтуруучу властьны федеральный органыны территориялы органыны башчысыны ыразылыгъы билдирилгенден сора, ол документ РФ-ни Президентинде Къырал саугъала жаны бла комиссиягъа жибериледи.

Саугъа РФ-ни Президентини Указына кёре, «Материнская слава» орден бла саугъалауну юсюнден грамота бла бирге РФ-ни Президентини атындан бериледи

Аманлыкъчылыкъ

Къачып къутулалмагъанды

Нальчикде милиционерле бла атышыуну кезиуюнде аманлыкъчы ёлгенди. Аны юсюнден РФ-ни прокуратурасыны Следствие комитетини КъМР-де следствие управлениясындан билдиргендиле.

Законнга чюйре келген иш кече Нальчикни Александровка микрорайонунда болгъанды. Милицияны келечисини документлени кёргюзтюрге деген буйругъуна ол, бой салмай, къачаргъа кюрешгенди. Правону сакълагъан органланы келечилери аны ызындан болгъанда уа, ТТ керохдан от ачханды. Атышыуну кезиуюнде аманлыкъчы ёлгенди. Анда окъладан толу тёрт обойма, гранат эм радиостанция табылгъандыла.

Ол иш болгъан жерде оператив - следствие къауум ишлейди. Аманлыкъчы ким болгъаны тохташдырыла турады.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

Аманлыкъ этиу азайгъанды

Нальчик шахарны милициясы 2010 жылны алты айында ишини итогларын чыгъаргъанды. Ол кезиуню ичинде УВД-ны дежурный бёлюмюне аманлыкъ этилгенини юсюнден 9604 билдириу тюшгенди. Аладан 1342-сине кёре уголовный иш ачылгъанды.

Сёз ючюн,билип адамны ачытыу,саулугъуна заран салыу-27,3 процентге, артыкълыкъ этиу-40, фатарланы бла юйлени тонау-40,транспортну урлау-1,5, жоллада аварияла-37,5 процентге аз болгъандыла. Тюйюшюп, бир-бирни ачытыу,ёлтюрюу да былтырча кёп болмагъанды. Акъылбалыкъ болмагъанла кеслери неда аланы къатышыулары бла этилген аманлыкъланы саны да азайгъанды. Сауут-саба хайырланып этилген аманлыкъла уа кёбейгендиле. Къайтарып аманлыкъ этгенле, ичип не этгенлерин билмегенле да былтырдан азыракъдыла.

Ич ишлени управлениясыны къуллукъчулары КъМР-де МВД-ны бёлюмлери бла къаты байламлыкъда ишлейдиле. Озгъан кезиуде ала бирге шахарны тийресинде кёп адам къатышхан ишледе, ол санда «Студент жаз башы» деген Битеуроссей фестивальда, шахматладан халкъла аралы эришиуледе,Уллу Ата журт урушда Хорламны 65-жыллыгъына аталгъан къууанчлада да къоркъуусузлукъну жалчытхандыла.

АКЦИЯ

Фонд байыгъады

КъМР-ни Миллет библиотекасында «Библиотекагъа - китап саугъа эт!» деген ат бла акция бардырылгъанды. Аны чеклеринде бу культура араны директору Анатолий Емузов 300-ден артыкъ китапны саугъа этгенди.

Ол кеси айтханнга кёре, китапла аны студент жылларындан бери жыйылгъандыла. Аланы санында илму, художестволу литература, тыш къыралны тилледе басмаланнган, искусствону юсюнден китапла бардыла. Энди ала, библиотеканы директоруну энчи фондундан, мындагъы бёлюмлеге тюшюп, окъуучулагъа жетерикдиле.

Бу акцияны къурагъанланы баш муратлары – библиотеканы фондун толтурууду. Арт замандагъы кризис культура аралагъа да жетмей къалмагъанды. Аны себепли Миллет библиотеканы директору, бу огъурлу акцияны кеси башлап, башхаланы да болушургъа чакъыргъанды.

-Мен оюм этгенден, бери келип, билимлерин ёсдюрюп, кандидат, доктор ишле жазгъанла да сансыз къалмазла бу башламчылыгъыбызгъа, – дегенди Емузов.

Саугъагъа берилген китапланы санында «Англо-кабардино-русский фразеологический словарь» кёбюрек эди, аны кесин да Анатолий Узеирович чыгъаргъанын да белгилерге керекди. Ол озгъан ёмюрню 90-чы жылларында тыш къыраллада жашагъан, мындан кёчген къабартылылагъа да жиберилген эди.

Бу огъурлу ишни юсюнден эшитип, малкъарлы поэт, «Кавказны жазыучуларыны клубуну» таматасы Гуртуланы Салих да кенгде къалыргъа сюймегенди. Ол, кесини чыгъармалары бла чекленип къалмай, клубха кирген къалам къарындашларыны – чеченли М. Ахмадовну «Деревяные куклы», Москвада басмаланнган «Сон кизилового дерева»-деген китапланы келтиргенди.

Дагъыда уллу къууанч бла Миллет библиотекагъа кёп жылдан бери кюрешген А.Пушкинни «Евгений Онегин» деген романыны малкъар тилге кёчюрмесин да береме, дегенди малкъарлы поэт.

Гуртуланы Салихни кёчюрмеси «Минги – Тау» журналны 3-чю номеринде басмаланнганды.

МАХИЙЛАНЫ Азиза.

Муслийман тиширыуланы кёзлерин ачарыкъдыла

Французлу депутатла паранджаны жюрютюуге къажау закон жанлы болгъандыла

Францияны Миллет жыйылыуу, къыралны парламентини тёбеннги палатасы, бу кюнледе тиширыуланы бетлерин толусунлай жапхан вуальны жюрютюрге эркинлик болмагъаныны юсюнден законопроектни къабыл кёргенди.

Бетни букъдургъан къаллай жабыуланы юслеринден сёз баргъаныны юсюнден документде шарт айтылмайды: алай бошдан этилмегенди – муслийманланы кёллерине тиймез, къозутмаз ючюн этилген усталыкъды ол. Алай болгъанлыкъгъа, былайда сёз бек алгъа паранджаланы бла никабланы юслеринден баргъаны кимге да белгилиди: ол жабыучукъла букъдурадыла тиширыуланы бетлерини кёзлеринден башха жерлерин саулай да.

Алгъаракъдан да белгилисича, парламентарийлени иги да асламы законопроект ючюн таукел къол кётюргендиле – ала онгчула, бек алгъа уа властьны Союз в поддержку народного движения (СПНД) деген партиясыны членлеридиле.

Эсге салайыкъ, законопроектге тийишлиликде бетлерин букъдургъан тиширыулагъа жамауат кёп жыйылыучу жерледе эм орамлада айланыргъа эркинлик жокъду. Быллай излемни толтурмазгъа базыннганлагъа 150 евро тазир салынырыкъды неда аллай тиширыула граждан этиканы курсларына кеси ыразылыкълары бла барыргъа керекдиле. Анда уа алагъа кеслерин Францияда къалай жюрютюрге керек болгъанларыны юслеринден дерсле берилликдиле. Закон толусунлай къабыл этилгенден сора уа, жарым жылны ичинде бузукъчулагъа къажау санкцияла хайырланылмай турлукъдула. Ол кезиуню ичинде аллай тиширыула бла жаланда юйретиу ушакъла бардырыллыкъдыла.

Законопроектде белгиленнгенича, тиширыулагъа бетлерин зор бла жапдыргъан гражданла иги да къаты жууапха тартыллыкъдыла: аллайланы тутмакъда бир жыл тенгли олтуртурукъдула эм аладан 30 минг евро тазир аллыкъдыла. Бу тюрлю жууапха тартыугъа бир тюрлю сынау болжал берилмейди. Законда дагъыда былай айтылгъанды: паранджаны, акъылбалыкъ болмагъанлагъа къысылукъ этип жюрютдюрген адамла эки тюрлю жууапха тартыллыкъдыла. Бу тюрлю излем законопроектге Социалист партияны башламчылыгъы бла кийирилгенди.

Аны бла бирге уа, паранджаны эм никабны жюрютюуге эркинликни кетерирге сюйгенлеге къажау сюелгенле да тынгылап турмазлыкъларын билдиргендиле. Жеринден тепдирилмеген ырысхыны сатыу жаны бла агентствону иеси Рашид Некказ «толу вуальны» жюрютюуню саулай да тохтатыугъа къаты къажау сюелгенин билдиргенди, аллай излем жамауат учреждениялада бла сатыуалыу жерледе толтурулса да тамамды, дейди эм энчи фонд къурагъанды. Аны ырысхысындан полицияны къолуна бетлерин букъдуруп айланнглары ючюн тюшген тиширыулагъа салыннган тазирлени тёлерге умуту барды.

«**Российская газетадан**».

УГИБДД БИЛДИРЕДИ

Къырал автоинспекцияны ишини юсюнден толу хапар

Россейни МВД-сыны Жоллада къоркъуусуз жюрюуню жалчытыу жаны бла департаменти жангы сайт ачханды:www.gibdd.ru. Анда жоллада къоркъуусузлукъну жалчытыу жаны бла къырал къаллай политика бардыргъаныны юсюнден дайым да жангы хапарла басмаланадыла.

Асламлы информация органлагъа деп шёндю жюрютюлген норматив право актла,аланы проектлери, Россей Федерацияны субъектлеринде Къырал автоинспекцияланы органларыны юслеринден шартла, аланы адреслери,дежурный бёлюмлерини бла ышаныулукъну телефонлары, аланы регистрация эм экзамен алыучу бёлюмлерини, къырал техника къарауну бардыргъан пунктларыны юслеринден да керекли шартла табаргъа боллукъду.

Водительлеге бек кереклиси уа- къырал пошлиналаны бла ад министратив тазирлени тёлер ючюн квитанцияланы хазырлауду эмда аланы зарфха уруп чыгъарыуду.

МДВ-ны Къабарты-Малкъар Республикада УГИБДД-сыны ишини юсюнден тынгылы хапар билирге сюйгенле уа аны службаны официальный сайтында (www.gibdd.kbrnet.ru.) табаргъа боллукъдула.

КъМР-де МВД-ны УГИБДД-сы.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары, БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫБорис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмныйи - **42-63-01** Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21, 47-26-22**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**. Секретариат - **40-93-62**. Корректорла - **42-63-52**.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:

Жамауат-политика бёлюм - **42-67-68,42-24-02.**
Экономика бёлюм - **42-66-73.**
Культура бёлюм - **42-75-82, 42-68-72.**
Социальный политика бёлюм - **42-66-76, 47-27-59.**
Жангылыкъла эм спорт бёлюм - **47-26-39, 42-66-71.**
Письмола эм реклама бёлюм - **42-37-94.**
Тилманчла бёлюм - **47-31-28.**
Сурат алыучула - **42-75-82, 42-66-76.**
Бухгалтерия - **42-30-87.**
Операторла **-47-26-28, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Информация коммуникацияла, жамауат биригиулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связьны федеральный Управлениясы жууаплыды. Телефонла: **42-06-51, 42-19-97**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды. Телефон: **42-69-34**

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Беппайланы Муталип - дежурный редактор; Гайыланы Рита - жууаплы секретарьны орунбасары; Акушуланы Феруза (1,2-чи бетле), Зезаланы Лида (3,4-чю бетле) - корректорла.

Тиражы 3530 экз. Заказ № 2018

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

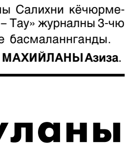

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5